

Ks. ARKADIUSZ DOMASZK SDB
Wydział Prawa Kanonicznego
UKSW, Warszawa

TOWARZYSTWO ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO WOBEC ZAGROŻENIA NADUŻYCIAMI SEKSUALNYMI WZGLĘDEM NIELETNICH

WSTĘP

Problem nadużyć seksualnych wobec nieletnich dotknął m.in. współczesny Kościół¹. Niestety, dotyka to także różnych form życia konsekrowanego, w tym również Towarzystwa Św. Franciszka Salezego. Mierząc się z tą problematyką, można spytać, jak prawo własne tego instytutu zakonnego i jego przełożeni przeciwdziałają przestępstwom seksualnym swoich zakonników.

Pytanie tak postawione należy odnieść także do zasadniczego powołania chrześcijańskiego. Chrześcijanin dąży do szczęścia i do życia wiecznego². To z kolei łączy się z powszechnym wezwaniem do świętości, o czym przypomina Sobór Watykański II³. W tej perspektywie funkcjonuje powszechne prawo Kościoła i prawo własne instytutu⁴, które reguluje życie osób konsekrowanych.

¹ Omówienia prawa powszechnego Kościoła i działań podjętych w ostatnich latach, aby przeciwdziałać przestępstwom seksualnym duchownych, por. A. Domaszak, *Reakcja Kościoła na nadużycia seksualne wobec nieletnich ze strony duchownych*, *Seminare. Poszukiwania Naukowe* 31(2012).

² Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. 2, Poznań 2002, nr 1718-1720.

³ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”* (21 listopada 1964), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, tekst polski*, Poznań 2002, s. 104-166, nr 39; wezwanie do świętości dotyczy wszystkich, niezależnie od stanu wiernych, por. tamże, nr 40-42.

⁴ Por. *Konstytucje i Regulaminy Ogólne Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986; fundamentalne prawo własne salezjanów składa się z dwóch zbiorów, dalej cytuję *Konstytucje* lub *Regulaminy Ogólne*.

1. WEZWANIE DO ŚWIĘTOŚCI

Nadużycia seksualne osób konsekrowanych są przekroczeniem zasad ich wiążących. Należy krótko przypomnieć, do czego są zobowiązani zakonnicy. Chodzi tu tak o duchownych, jak i braci zakonnych.

Podążając za myślą Soboru Watykańskiego II, powszechne prawodawstwo Kościoła stanowi, że wszyscy powinni starać się o prowadzenie życia świętego⁵. Przez śluby lub inne więzy, niektórzy wierni zobowiązują się do praktykowania trzech rad ewangelicznych: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa i w ten sposób włączają się w stan, który należy do życia i świętości Kościoła⁶. Życie konsekrowane jest specyficznym sposobem naśladowania Chrystusa i drogą do świętości⁷.

Jednym z trzech fundamentalnych dla życia zakonnego ślubów jest czystość. „Ewangeliczna rada czystości podejmowana ze względu na Królestwo niebieskie, będąca znakiem przyszłego świata i źródłem obfitej płodności w niepodzielnym sercu, zawiera w sobie obowiązek doskonałej wstrzeźliwości w celibacie”⁸. Dokumenty Kościoła wyraźnie stanowią nt. rady czystości, co m.in. przypomniat Sobór Watykański II⁹. Konsekwentnie podążając za ogólną myślą Magisterium, powszechne prawo kanoniczne podaje normy prawne dotyczące rady czystości. Kandydaci do życia zakonnego mają być m.in. formowani do życia radami ewangelicznymi¹⁰. W życiu zakonników ważnym narzędziem, także dla zachowania czystości, jest klauzura¹¹. Zakonnicy mogą korzystać ze środków społecznego przekazu, ale w sposób rozważny. Powinni tak używać mass mediów, aby nie narazić swego zobowiązania do czystości na niebezpieczeństwa związane z przekazem medialnym¹². Życie w czystości konsekrowanej nie dopuszcza jakiegos różnicowania w jej realizacji¹³.

⁵ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984 [dalej: KPK 1983], kan. 210; *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 26-27.

⁶ Por. *Lumen Gentium*, nr 44; KPK 1983, kan. 207 § 2, 573 § 1-2.

⁷ Por. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Vita consecrata”* (25 marca 1996), nr 35-40, 88.

⁸ KPK 1983, kan. 599.

⁹ Por. *Lumen Gentium*, nr 43-44; Sobór Watykański II, *Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego „Perfectae caritatis”* (28 października 1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje ...*, s. 264-275, nr 12.

¹⁰ Por. KPK 1983, kan. 652 § 2.

¹¹ Por. tamże, kan. 667 § 1-4.

¹² Por. tamże, kan. 666.

¹³ Por. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, red. J. Krukowski, Poznań 2006, s. 32.

Pośród instytutów zakonnych kleryckich na prawie papieskim znajduje się także Towarzystwo Św. Franciszka Salezego¹⁴. Św. Jan Bosko swoje życie poświęcił wychowaniu i ewangelizacji młodych ludzi. Salezianie realizują program apostołski swego Założyciela, tj. są znakami i nosicielami miłości Bożej do młodzieży, zwłaszcza uboższej. „W wypełnianiu tego posłannictwa odnajdujemy drogę naszego uświęcenia”¹⁵. Poprzez służbę młodzieży, salezianie troszczą się o osobistą świętość; są to dwa nierozdzielne cele¹⁶.

2. CZYSTOŚĆ W KONSTYTUCJACH SALEZJAŃSKICH

Duchowi synowie św. Jana Bosko zobowiązują się do życia radami ewangelicznymi, pośród których czystość jest odczytana jako Boży dar; naśladowując Jezusa, realizują swe powołanie w tajemnicy Kościoła¹⁷. W odpowiedzi na otrzymany dar, salezianie poprzez ślub zobowiązują się żyć w doskonałej wstrzeźliwości w celibacie. Czystość przeżywana w duchu wiary jeszcze bardziej prowadzi do miłości Boga i do wolności serca¹⁸.

Między ślubem czystości a posłannictwem salezjańskim istnieje głęboki związek. Omawiany ślub jest też wyrazem miłości do Boga i do młodzieży. „Kto poświęca życie dla opuszczonej młodzieży, musi koniecznie dokładać wszelkich starań, aby się ubogacić wszystkimi cnotami. Lecz cnotą, jaką powinno się najbardziej pielęgnować jest cnota czystości. Nasza tradycja zawsze uważała czystość za cnotę promieniującą, niosącą szczególne orędzie w wychowaniu młodzieży”¹⁹. Kto pracuje z młodzieżą, musi pielęgnować życie w czystości, czyli także pilnować ascezy, czego przykładem był sam św. Jan Bosko²⁰. Dzięki takiej postawie, salezianie mogą wychowywać młodzież do miłości i do czystości.

Zachowanie doskonałej wstrzeźliwości wymaga od duchowych synów ks. Bosko równowagi psychicznej i dojrzałości uczuciowej²¹. Chodzi o kształtowanie dojrzałości ludzkiej i zakonnej, co jest jednym z filarów formacji zakonnej.

¹⁴ Por. KPK 1983, kan. 588; Konstytucje, art. 4. Towarzystwo Salezjańskie tworzą duchowni i bracia zakonnicy, w tradycji instytutu zwani koadiutorami, którzy razem żyją tym samym powołaniem apostołskim i uzupełniają się po bratersku, por. tamże.

¹⁵ Tamże, art. 2.

¹⁶ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko. Przewodnik po lekturze Konstytucji Salezjańskich*, Kraków 1997, s. 72.

¹⁷ Por. Konstytucje, art. 80.

¹⁸ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 432-433.

¹⁹ Konstytucje, art. 81. „Kieruje się uczuciem ojca, brata i przyjaciela, zdolny do wzbudzenia wzajemności w przyjaźni. (...) Czystość i równowaga ducha usposabiają jego serce do duchowego ojcostwa (...)”, tamże, art. 15.

²⁰ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 436.

²¹ Por. Konstytucje, art. 82.

Czas formacji jest zarazem okresem próby, czy kandydat podoła zobowiązaniu do życia w czystości oraz czy akceptuje własną seksualność i przeżywa ją z pogodą²².

Na dojrzałe traktowanie czystości istotnie wpływa rodzinny klimat wspólnoty zakonnej. Dzięki niej, tj. dzięki zrozumieniu i życzliwości członków wspólnoty, współbrat przezwycięża trudności²³. Gdyż życie w czystości posiada swoje chwile doświadczeń. Ślub ten wymaga codziennego wysiłku. Aby stawić czoła przeciwnościom, należy żyć w umiarkowaniu, umartwieniu zmysłów i roztropnie korzystać ze środków społecznego przekazu. W zmaganiach duchowych, ważnymi pomocami są: łaska Boża, Słowo Boże, Eucharystia, sakrament pojednania, kierownictwo duchowe i nabożeństwo do Wspomożycielki Wiernych²⁴. Wymagana jest ponadto roztropność w kontaktach międzyludzkich, jak i zawieranych przyjaźniach; dlatego salezjanin „niech unika postaw i zachowań niebezpiecznych lub dwuznacznych, które mogłyby przyćmić świadectwo jego czystości”²⁵.

3. *RATIO STUDIORUM*

Dla salezjanów problem nadużyć seksualnych jest szczególnie bolesny i przynębiający, ponieważ jego ofiarami padły osoby niepełnoletnie, które są racją salezjańskiego posługiwania. W rozwiązaniu tych trudności należy szukać najpierw przyczyn zła i dobrać odpowiednie środki naprawcze. Benedykt XVI w *Listie do katolików w Irlandii* zwrócił uwagę na właściwą formację seminaryjną i zakonną²⁶. Należy więc w pierwszym rzędzie dobrze stosować takie narzędzie, jakim jest *Ratio Formationis*²⁷. Oczywiście samo *Ratio* nie jest dokumentem, który rozwiązuje problem nadużyć seksualnych. Jednak solidne i uważne stosowanie zasad formacyjnych pozwala we właściwy sposób uformować młodych salezjanów oraz wykluczyć osoby, które nie mają powołania do życia salezjańskiego.

Formacja zakonna uwzględnia cztery zasadnicze płaszczyzny: ludzką, duchową, intelektualną i duszpasterską. Problematyka nadużyć seksualnych wynika zwłaszcza z niedostatków formacji ludzkiej. Szczególnie początkowe etapy for-

²² Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 439-441.

²³ Por. Konstytucje, art. 83.

²⁴ Por. tamże, art. 84; Regulaminy Ogólne, art. 66; *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, s. 445-448.

²⁵ Regulaminy Ogólne, art. 68.

²⁶ Por. Benedykt XVI, *List pasterski Papieża Benedykta XVI do katolików Irlandii* (19 marca 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20100319_church-ireland_pl.html>, (data dostępu: 14.06.2011), nr 4.

²⁷ Por. *Formacja salezjanów Księdza Bosko. Zasady i normy*, wyd. 3, Kraków 2004 [dalej: *Ratio*]; *Kryteria i normy rozpoznania powołania salezjańskiego. Dopuszczenia*, wyd. 3, Kraków 2004 [dalej: *Dopuszczenia*].

macyjne muszą więc prowadzić do dojrzałości uczuciowej i seksualnej. Na tę dojrzałość składa się: świadomość wartości swego ciała (higiena fizyczna i psychiczna), rozpoznanie wartości ludzkiej seksualności, zaufanie do siebie i pewność własnej tożsamości w Zgromadzeniu Salezjańskim, głęboka przyjaźń z Chrystusem, dojrzałe i zgodne relacje ze współpracownikami świeckimi, z mężczyznami i kobietami, umiłowanie krewnych, a zwłaszcza rodziców, troska o zdrowe przyjaźnie, zachowanie czujności (nie wystawianie się na niejasne relacje, praktykowanie umartwienia i opanowania zmysłów)²⁸.

W życiu duchowym zakonnik naśladuje Jezusa posłusznego, ubogiego i czystego. Konsekwentna czystość uzdalnia salezjanina do miłości Boga i młodzieży. „W kontekście kultury, która podkreśla znaczenie ciała i wielokrotnie irytuje seksualnością, zobowiązanie do czystości i świadectwo zrównoważonego i szczęśliwego humanizmu są znakiem mocy łaski Bożej w słabości kondycji ludzkiej”²⁹. Do zachowania czystości potrzebne są: wychowywanie siebie do dojrzałości uczuciowej, miłowanie Boga ponad wszystko, zintegrowanie potrzeby kochania z byciem kochanym, wychowywanie do miłości innych, świadomość własnych słabości, korzystanie z Bożej pomocy³⁰. Proces formacyjny, poprzez dialog i towarzyszenie duchowe, winien spersonalizować wychowanie do seksualności³¹. Nieodzowna jest także asceza w relacjach z różnymi osobami, w przyjmowaniu braterskich upomnień, w korzystaniu z mediów i składaniu wizyt³².

W trakcie formacji zakonnej należy stosować kryteria do rozpoznania powołania u kandydata. Chodzi o aspekty pozytywne, jak i o przeciwwskazania. Rozeznąć należy m.in. równowagę psychiczną i zdolność do nawiązywania więzi oraz dojrzałość uczuciową i seksualną³³. *Ratio* salezjańskie podaje niektóre przeciwwskazania (relatywne lub absolutne) do kontynuowania drogi formacyjnej³⁴.

Problem nadużyć seksualnych wobec nieletnich, skłonił dykasterium formacyjne Zgromadzenia Salezjańskiego do przypomnienia niektórych wytycznych

²⁸ Por. *Ratio*, nr 63-65. Formacja ludzka występuje na kolejnych etapach formacyjnych, co oznacza także wychowanie do czystości, por. tamże, nr 335, 359, 399, 430, 450, 462, 526.

²⁹ Tamże, nr 96.

³⁰ Por. tamże, nr 97.

³¹ Por. tamże, nr 112.

³² Por. tamże, nr 113; *Regulaminy Ogólne*, nr 44, 50. Wychowanie do celibatu, por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Pastores dabo Vobis”* (25 marca 1992), nr 50.

³³ Por. *Dopuszczenia*, nr 59-79.

³⁴ Przeciwwskazaniami w zakresie dojrzałości uczuciowej i seksualnej, które należy rozważyć są: doświadczenia seksualne przed rozpoczęciem formacji zakonnej czy problem masturbacji, por. tamże, nr 70-74. Natomiast absolutnymi negatywnymi przesłankami są: bycie aktywnym partnerem w sytuacji pedofilii, czy jakiegokolwiek seksualne wykorzystywanie dzieci i młodzieży, perwersje seksualne, stała aktywność seksualna, grzech ciężki z inną osobą po rozpoczęciu formacji, przyzwyczajenia, akty i stałe skłonności homoseksualne, por. tamże, nr 75-79.

związanych z czystością konsekrowaną³⁵. Salezjanin winien poznać siebie i otworzyć się na kierownictwo ze strony wychowawców, także w przestrzeni uczuć i emocji³⁶. W zamęcie współczesnej kultury, trzeba jasno wyklądać chrześcijańskie zasady moralne, także w odniesieniu do seksualności, w czym jest pomocny *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Z innych elementów przypomniano potrzebę stałego kształtowania wychowawców oraz zasady stałej formacji, z wyraźnym poruszaniem, np. tematu pedofilii i nadużyć seksualnych³⁷.

Wychowanie do czystości domaga się żywej wiary i intymnej więzi z Jezusem, a więc także wymaga modlitwy. Salezjanin przez doświadczenie Bożej miłości i przez modlitwę dojrzewa do czystości³⁸. Umocnieniem dla czystości jest ponadto życie braterskie we wspólnotach. Żywe i przyjazne relacje pomiędzy współbraćmi budują atmosferę wspólnoty, gdzie czują się oni dobrze, jak w rodzinie³⁹.

4. LIST PRZEŁOŻONEGO GENERALNEGO Z 2010 R.

Aby wyjść naprzeciw współczesnemu problemowi Kościoła, przełożony generalny Towarzystwa Salezjańskiego w liście do współbraci zwrócił uwagę na problem pedofilii⁴⁰. Liczby co prawda wskazują, że problem dotyczy niewielkiej liczby duchownych Kościoła katolickiego⁴¹, jednak nikt w Kościele, także i salezjanie, nie mogą chować się za statystykami, czy mówić o spisku lub po prostu unikać problemu. Należy przeciwstawić się złu i grzechowi, nie tolerując ani jednego przypadku pedofilii⁴².

W zamęcie etycznym współczesnego świata należy zmierzyć się z grzechem, który jest zagrożeniem dla poszczególnych osób i całego Kościoła. Przełożony generalny salezjanów proponuje, aby problem skandalicznego wykorzystywania nieletnich odnieść do ewangelicznego obrazu winnego krzewu. W Ewangelii Chrystus wskazuje na siebie: „Ja jestem krzewem winnym, wy – latoroślami”⁴³; Jezus jest prawdziwym krzewem winnym, a Ojciec gospodarzem winnicy. Go-

³⁵ Por. F. Cereda, *Formazione all'affettività e alla castità*, Atti del Consiglio Generale 408(2010), s. 25-34.

³⁶ Por. tamże, s. 26.

³⁷ Por. tamże, s. 27-28.

³⁸ Por. tamże, s. 29.

³⁹ Por. tamże, s. 30-31. Dokument F. Cereda przypomina także o stosowaniu zasad rozpoznawania powołania, również w wymiarze czystości konsekrowanej, por. tamże, s. 32-33.

⁴⁰ Por. P. Chavez Villanueva, *La vocazione a restare sempre uniti a Gesù per avere vita*, Atti del Consiglio Generale 408(2010), s. 3-24.

⁴¹ Na ogólną liczbę zgłoszeń seksualnego wykorzystania dzieci i młodzieży, w ok. 3% przypadków sprawcami są duchowni katolicy; w USA na 100 skazanych duchownych katolickich przypadają 6000 skazanych nauczycieli wychowania fizycznego i trenerów sportowych, por. tamże, s. 6-8.

⁴² Por. tamże, s. 8-10.

⁴³ J 15,5.

spodarcz odcina i spala nieużyteczne gałęzie. Ci wierni, którzy nie trwają w Chrystusie, nie przynoszą owocu. Tylko pełne zjednoczenie z Jezusem czyni życie konsekrowane owocnym⁴⁴.

Obecny przełożony generalny przypomniał, że w historii Zgromadzenia Salezjańskiego zdarzyło się, iż posądzono salezjanów o pedofilię (1907 r.). Oskarżenie okazało się bezpodstawnym i oszczerczym zarzutem. Następca ks. Bosko, tj. ks. M. Rua, jednakże podjął zdecydowane kroki. Oprócz specjalnej wizytacji we wszystkich domach Zgromadzenia, zarządził np., aby oddalić od młodzieży tych współbraci, którzy dopuściliby się czynów niemoralnych.

Opierając się także na doświadczeniach minionych, aktualny przełożony generalny wskazuje, jakie zdecydowane kroki należy podjąć, kiedy zarzuca się współbraciom nadużycia seksualne w odniesieniu do nieletnich. Podaje on cztery główne wskazania:

- W przejrzysty sposób przyjąć odpowiedzialność. Zawiera się w tym uznanie popełnionego grzechu i zmierzenie się z faktami i czynami współbraci. Nie bać się prawdy i jej nie ukrywać.
- W uprzywilejowany sposób odnieść się do ofiar. Nic nie zmieni krzywdy, bólu, zdradzonego zaufania i pogwałconej godności osobistej. Należy jednak zaopiekować się ofiarami, wyrazić solidarność i współczucie oraz ustalić prawdę, co do zarzucanych czynów.
- Zaopiekować się sprawcami wykroczeń. Mimo wielkości uczynionego zła, nie można ich opuścić. Oznacza to także nakłonienie ich do uznania grzechu i wzięcia przez nich odpowiedzialności za swoje czyny.
- Zapobiegać nadużyciom. Należy podjąć wszelkie możliwe działania, aby zapewnić dzieciom i młodzieży bezpieczne środowiska. Oznacza to także stosowanie zasad formacyjnych i kryteriów rozeznawania powołania⁴⁵.

ZAKOŃCZENIE

Kościół katolicki, jak żadna inna społeczność, podjął zdecydowane działania, aby osądzić nadużycia seksualne duchownych. A w całości działań dąży też do tego, aby bezpiecznymi uczynić środowiska dla wychowywania i ewangelizacji młodych ludzi. Również Towarzystwo Św. Franciszka Salezego podjęło w ostatnich latach stosowne kroki i strategie, aby oczyścić swoje szeregi i zmierzyć się z prawdą.

⁴⁴ Por. P. Chavez Villanueva, *La vocazione*, s. 10-14.

⁴⁵ Por. tamże, s. 14-22. Jeśli zaistnieje konieczność wydalenia współbrata, inspektor (prowincjał) wszczyna proces po konsultacji ze swoją radą, por. Regulaminy, art. 157, nr 6. Decyzję podejmuje następnie przełożony generalny, który działa kolegialnie ze swoją radą, por. Konstytucje, art. 132 § 3, art. 194. Zalecenie działań oraz strategii prewencyjnych w regionach i prowincjach, por. „*Da mihi animas, cetera tolle*”. *Dokumenty 26 kapitulej Generalnej Towarzystwa Św. Franciszka Salezego*, Rzym 2008, nr 17, 22.

Ważnym punktem odniesienia w początkowej formacji zakonnej są zapisy *Konstytucji* nt. czystości konsekrowanej. Należy także w zdecydowany sposób stosować zasady zawarte w *Ratio formationis*. Chodzi o właściwe rozeznanie powołania i formację ludzką w przestrzeni uczuciowej i seksualnej. Trwanie w czystości domaga się ponadto duchowego zaangażowania i ascezy przez całe życie, więc również w ramach tzw. formacji stałej.

Jeśli jednak dojdzie do przypadków nadużyć seksualnych, należy zmierzyć się z problemem. Okazać współczucie i pomoc ofiarom i wyjaśnić całą prawdę o tym, co naprawdę się wydarzyło. Jeśli salezjanin jest winny przestępstwa, należy w imię miłości i prawdy stosować kary kanoniczne.

Kryzys, który dotknął Kościoła i Zgromadzenie Salezjańskie jest okazją do dogłębnego oczyszczenia, osobistego i wspólnotowego. Zarazem jest to przypomnienie, że tylko trwając w Chrystusie-Krzewie winnym można przynosić dobre owoce apostołskiego posługiwania młodzieży.

THE SOCIETY OF ST. FRANCIS DE SALES IN THE FACE OF THE SEXUAL ABUSE OF MINORS

Summary

Unlike any other community, the Catholic Church took decisive steps to judge clerical abuse. The Church also strives to guarantee a safe environment for the education and evangelization of young people. In recent years, the Society of St. Francis de Sales has also taken appropriate measures and strategies to cleanse up its ranks and face the truth about the sexual abuse of minors.

An important point of reference in initial religious formation is the provisions of the *Constitutions* concerning consecrated chastity. Also, the principles set forth in *Ratio formationis* are to be applied in a resolute manner. The point at issue is appropriate vocational discernment and human formation in the emotional and sexual sphere. Remaining in chastity requires lifelong spiritual commitment and asceticism as part of the so-called permanent formation.

However, if sexual abuse occurs, the problem has to be addressed. The victims must be shown compassion and offered help, and the whole truth about what really happened must be clarified. If a Salesian is guilty of the crime, canonical penalties should be imposed in the name of love and truth.

The crisis which has struck the Church and the Salesian Society gives an opportunity for a thorough personal and communal purification. At the same time, it reminds us that only by remaining in Christ the True Vine can we bear the good fruit of apostolic service to young people.

Keywords: Salesians, religious law, sexual abuse

Nota o Autorze: ks. dr Arkadiusz Domaszki – absolwent Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym SDB w Krakowie oraz Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie. Zainteresowania naukowe: prawo posługi nauczania, normy ogólne prawa kanonicznego, dobra doczesne Kościoła, prawo wyznaniowe i prawo zakonne.

Słowa kluczowe: salezjanie, prawo zakonne, nadużycia seksualne